

Diaspora Süryanilerinin Soykırım İddiaları ve Türkiye'deki Süryanilerin Tutumu

Haşim Erdoğan*

Özet

Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan olaylardan yola çıkarak Ermeni diasporası tarafından ortaya atılan asılsız soykırım iddiaları, Türkiye Cumhuriyeti'ni uluslararası camiada zor duruma sokmak için özellikle Batılı devletler tarafından desteklenmektedir. Ermenilerin bu iddialarının yanı sıra bir de "Asurî soykırımı" ifadesi ortaya çıkarılmak istenmektedir. ABD ve Avrupa'nın bazı ülkelerinde, geniş kitleleri etkileyebilmek adına Süryanileri, Nasturileri ve Keldanileri Asurî adı altında birleştirerek bir soykırım şablonu oluşturma çalışmaları yapılmaktadır.

Dünya Savaşı sırasında Diyarbakır ve Mardin civarındaki Ermenilere isyanlarında destek veren bazı Süryaniler, telgraf hatlarını keserek isyanın Midyat'a sıçramasında etkili olmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin Ömer Naci Bey müfrezesiyle birlikte bastırmaya çalıştığı bu isyan, yoğun mücadelenin ardından savuşturulmuş, asilerin eski köylerine yeniden yerleşmeleri temin edilmiş ve yerlerinden edilmemek şartıyla hükümete olan borçlarını ödeyeceklerine dair onlardan söz alınmıştır. Ermenilerin kışkırtmasıyla başlayan Midyat-Hazak olayları olarak da bilinen bu olaylar, başlangıcında olduğu gibi sonrasında da hem Ermenilerin hem de Batılı devletlerin kışkırtmalarıyla soykırım olarak kendi sözlü anlatıları içerisinde anılmaya başlanmıştır. Süryani diasporasının bir asurî birlikteliği yaratabilmek adına en çok kullandığı kelime olan "seyfo" Süryanilere soykırım uygulandığını iddia eden içeriğe sahiptir. Osmanlı Devleti eliyle ve Türk ve Kürt ahali tarafından kendilerine yaşama hakkı verilmeyip asılıp kesildikleri, görüldükleri yerlerde öldürülerek soykırımı uğradıkları bazı Süryani büyükleri tarafından nesilden nesile aktarılmaktadır. Anlatılan bu olayların belgelere dayanmaması ve sadece sözlü anlatım içerisinde yer alması bu bilgilerin bir azınlık psikolojisi içerisinde taşıdıkları hafızanın sonucu olmalıdır. Süryanilere "Bağımsız Süryanistan" kurulacağı sözünün batılı devletlerce verilmiş olması ve buna inandırılmaları da bu söylemlerin birçok ağızda yer bulmasına sebep olmuştur.

1960'lardan itibaren çoğu ekonomik sebeplerle Avrupa'ya göç eden Süryaniler, gittikleri

* Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Nevşehir/TÜRKİYE, hasimerdogan@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0557-4866, DOI: 10.37879/9789751756480.2023.35

ülkelerde örgütlenmekte ve anlaşılan o ki; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı Ermeni iddialarına benzer iddialarla ortaya çıkmaları için kışkırtılmaktadırlar. Her ne kadar Türkiye'de yaşayan Süryaniler bu iddialara fazla itibar etmiyor, dillendirmiyor hatta çoğu kabul etmiyor olsa da ileriki zamanlarda Süryani diasporasının yurtdışında lobi faaliyetlerini artırarak Ermenilerin iddialarına benzer bir soykırım iddiası ile Türkiye'nin karşısına çıkabilme ihtimalleri bu konudaki çalışma ve araştırmaların önemini oldukça artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Süryaniler, Birinci Dünya Savaşı, Soykırım İddiaları, Seyfo.

Genocide Allegations of Diaspora Assyrians and the Attitude of Assyrians in Turkey

Abstract

Baseless genocide allegations made by the Armenian diaspora based on the events during the First World War, It is especially supported by Western states to put the Republic of Turkey in a difficult situation in the international community. In addition to these claims of the Armenians, it is desired to reveal the expression "Assyrian Genocide". USA and in some countries of the Europe, efforts are being made to create a pattern of genocide by uniting Assyrians, Nestorians and Chaldeans under the name of Assyrians in order to influence large masses.

During the First World War, some Assyrians who supported the Armenians around Diyarbakır and Mardin in their revolts were effective in the spread of the rebellion to Midyat by cutting the telegraph lines. This rebellion, which the Ottoman Empire tried to suppress together with Ömer Naci Bey's detachment, was repulsed after intense struggle, the rebels were ensured to resettle in their old villages, and they were promised that they would pay their debts to the government provided that they were not displaced. These events, also known as the Midyat-Hazak events, which started with the provocation of the Armenians, started to be mentioned as genocide in their own oral narratives, with the provocations of both Armenians and Western states, as at the beginning. The word "seyfo", the most used word by the Syriac diaspora to create an Assyrian unity has content claiming that the Assyrians were subjected to genocide. It is passed on from generation to generation by some Assyrian elders that they were not given the right to live by the Ottoman State and Turkish and Kurdish people, but were hanged, cut down, killed in places where they were seen and subjected to genocide. The fact that these events are not based on documents and only take place in oral expression must be the result of the memory they carry within a minority

psychology. The fact that the promise to the Assyrians that an “Independent Syria” would be established was given by the western states and they were persuaded to believe it, also caused these discourses to take place in many mouths.

Assyrians, most of whom migrated to Europe for economic reasons since the 1960's, organize in the countries they go to and are tried to be provoked to come forward with claims similar to the Armenian claims against the Republic of Turkey. Although the Assyrians living in Turkey do not talk about these claims much, and most of them do not accept them, the possibility of the Syriac diaspora to come up against Turkey with such a genocide claim by increasing its lobbying activities abroad increases the importance of studies and researches on this subject.

Keywords: Assyrians, First World War, Genocide Allegations, Seyfo.

Giriş

Savaşlar ve doğal afetler, kalabalık insan kitlelerini etkileyen ve onlarda büyük yaralar açan, onların acılı bir hafıza geliştirmesini sağlayan kitlesel olaylardır. Özellikle savaşlar sırasında yaşanan acılar ortaya çıkardığı travmalarla birlikte olaydan yıllar sonra bile bir mağduriyet ve psikolojik çöküntü olarak etkisini gösterebilirler. Yaşanan travmanın yaratmış olduğu etki, bir süre sonra aynı acıları yaşayanlarla birlikte sosyolojik açıdan bir kolektif hafızaya dönüşür ve bu hafızanın oluşmasıyla birlikte ulusal bilinç inşa süreci hızlanır. 1915 yılında Birinci Dünya Savaşı sırasında yürütülen tehcir esnasında yaşanan aksaklıklar başta olmak üzere, salgınlar ve eşkıyalık faaliyetleri de tehcirden etkilenen Ermenilerin yanı sıra Anadolu'da yaşayan diğer gayrimüslim gruplardan olan Süryaniler üzerinde de etkili olmuştur.

Süryaniler, toplu olarak ve büyük kitleler halinde olmasa da 1915 yılındaki tehcirden etkilenmişlerdir. Özellikle Anadolu'nun Güneydoğusunda Cizre, Mardin, Diyarbakır ve Hazak (İdil) civarındaki bazı Süryanilerin Ermenilerle iş birliği içerisinde oldukları ve bu sebepten dolayı zorunlu göçe tabi tutuldukları arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

Süryanilerin 1915'te zorunlu göçe tabi tutulduktan sonra kısa sürede büyük bölümünün yurtdışına gittiği gibi tezler diaspora tarafından öne sürüle de bu bilgi gerçeklikten uzaktır. Zira Süryanilere 1915'te tehcir uygulandığını söyleyen bazı Süryani yazarlar, Süryanilerin esas göçünün 1970'lerden sonra Avrupa ülkelerine özellikle de İsveç'e yapıldığını söylemektedirler. Böylece 1915'te

Süryanilere uygulanan zorunlu göçten etkilenenlerin sayısının 1970'lerden sonra kendi istekleriyle Avrupa'ya giden Süryanilerden çok daha az olduğunu kabul etmektedirler.¹

Zorunlu göç sırasında hatalar yapan bazı yerel yöneticilerin ve görevli memurların zorunlu göçü sevk ve idare etmekteki yetersizlikleri, çevredeki eşkıyaların sivillere zarar vermesi ve savaş sırasında bölgede yaşanan salgın hastalıklardan dolayı istenmeyen bir biçimde insan ölümleri yaşanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Türkiye'de yaşayan Süryanilerin büyük bölümü işgalci devletlerin tahriklerine kapılmamış olsalar da yirminci yüzyılın başlarından itibaren özellikle Trablusgarp savaşıyla birlikte yurtdışına göç etmiş olan Süryanilerin büyük bir bölümünün yurtdışında Süryani diasporasının oluşumuyla eş zamanlı olarak bağımsız bir Süryani devleti kurmak istedikleri ve bu konuda Türkiye'deki akrabalarını etkilemeye çalıştıkları görülür. Türkiye'deki Süryanilerin ABD'ye ve Avrupa'ya göçü tehirden önce başlamıştır. Yirminci yüzyılın hemen başında göç edenler arasında Süryani modernleşmesinin baş aktörü olarak görülen Naum Faik'te bulunmaktadır.² Süryani yazar Naum Faik'in öncülük ettiği edebiyat ve kültür alanında önemli eserler vererek gazeteler ve dergiler yayımlayarak Süryani cemaati arasında birliğin güçlendirilmesi ve milli bilincin yerleşmesi için yapılan çalışmaların yanında bir kimlik inşası süreci içerisinde zamanla bağımsızlıktan da söz edilmeye başlanmıştır.³ Özellikle ABD'ye yerleşen Süryaniler, bağımsızlık isteme ve bir "Süryanistan" kurulması konusunda dünyanın farklı bölgelerine yayılmış Süryanilerin başını çekerek teşkilatlanma yoluna gitmişlerdir. Diaspora Süryanilerinin bu isteğinde bazı devletlerin Süryanilere bağımsız olma sözü vermeleri de etkili olmuştur. Bu amaca daha güçlü olarak ve batılı devletlerinde desteğini alarak ulaşabilmek adına, Ermenilerin de kullanmış olduğu "soykırım" sözcüğünü diasporadaki Süryaniler de kullanmaya başlamışlardır.

Amerika'daki Süryanilerin diaspora oluşumu sürecinde Anadolu'daki akrabalarıyla görüşmek üzere yazdıkları mektuplar diaspora oluşumunun ve bir ulusal kimlik inşa sürecinin nasıl yapıldığını ortaya koyması açısından önemlidir. Bununla ilgili olarak Diyarbakır'dan XIII. Fırka Kumandanı Cevdet Bey tarafından Harbiye

1 Gabriel Rabo, "Batı Diasporasında Süryaniler ve Süryani Kilisesi", *Mukaddime*, S. 7, Temmuz 2013, s. 105-106.

2 Mehmet Şimşek, *Süryaniler ve Diyarbakır*, Kent Işıkları Yayınları, İstanbul 2018, s. 306.

3 Haşim Erdoğan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Süryaniler*, Kimlik Yayınları, Kayseri 2021, s. 61-62.

Nezareti'ne gönderilen belgeden,⁴ Amerika'daki Süryanilerin Birinci Dünya Savaşı ile birlikte millet bilincine ulaşarak bir Süryani diasporası oluşturmaya başladıkları ve Türkiye'deki Süryanileri de bu konuda etkilemeye çalıştıkları net bir şekilde anlaşılmaktadır.

1 Mart 1920 tarihli belgeye göre Harput'ta öğretmenlik yapan Süryani Yakup Efendi'ye Amerika'dan gönderilen bir gazetede; Süryanilerin bağımsız bir devlet kurması konusunda Türkiye'deki cemaatlerinin nabızı yoklanmakta ve olası bir Süryanistan Devleti için Türkiye'deki Süryanilerden destek beklenmektedir. Bu gazete, Amerika'nın Boston şehrinde haftalık olarak yayımlanan "*Babilon*" adındaki gazetedir. Bu gazetenin Yakup Efendi'ye gönderilen bir sayısında "*Bir adım daha var*" başlıklı ve Süryanilerin bağımsız bir devlet kurmasını isteyen içerikte bir makale yazılmıştır. Bu yazıda Birinci Dünya Savaşı sayesinde Amerika'daki Süryani milletinin kendini bildiği ve millet olma bilinci kazandığı belirtilmektedir. Ayrıca bağımsız bir Süryani devleti olarak bir "*Süryanistan*" dan da ilk defa bahsedilmiştir.⁵ Bu makalede, kurulması düşünülen *Süryanistan* için Asurileri ve Boston Süryanilerini bir araya toplamak ve Hindistan'da bulunan Süryanilere bir an evvel yaklaştırmak ve devamında onlarla birleştirmek için Türklere karşı intikam fikri beslemeleri isteniyordu. Makalede; Türkiye'deki Süryanileri Türk hâkimiyetinden kurtarıp kendi kaderlerini ele alarak geleceklerini belirleyebilmek için de bir cemiyet oluşturulmasının gerekliliği de vurgulanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gündeme gelen "soykırım" ifadesi 9 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler sözleşmesinde bir grubun çocuk sahibi olmasını engellemek, bir grubun üyelerine bedensel-ruhsal ağır zararlar vermek ve yine bir grubun çocuklarının başka bir gruba verilmesini sağlamak olarak açıklanmıştır.⁶ 1948 yılından yaklaşık 33 yıl önce sevk ve iskân sırasında yaşananları geçmişe dönük biçimde soykırım olarak adlandırmak hatta soykırım ifadesinin diasporanın çabalarıyla bazı batılı devletlerin ders kitaplarında yer etmesi ve aksinin iddia edilmesinin bile suç sayılması durumu hatta Avrupa'nın birçok ülkesinde Ermeni soykırım anıtlarının yanı sıra Süryani soykırım anıtlarının da dikiliyor olması, batının Türkiye'yi uluslararası camiada zor duruma sokmak adına belgesiz ve dayanaksız yargılaması durumuna bir örnektir.

4 ATASE, İSH. Kutu no: 116, Gömlek no: 21, Belge no: 21-1.

5 ATASE, İSH. Kutu no: 116, Gömlek no: 21, Belge no: 21-1.

6 Yusuf Halaçoğlu, *Sürgünden Soykırma Ermeni İddiaları*, Babiali Kültür Yayıncılık, İstanbul 2008, s.97.

Diaspora, kendini ayakta tutabilmek ve bağımsızlık bilincini kendi cemaatleri arasında canlı tutabilmek adına bazı şablonları kullanmayı gerekli görmüştür. Bunlardan en çok kullanılanı Ermenilerin de kendi tezlerinde kullandıkları “soykırım” ifadesi olmuştur. Türkiye’deki Süryanilerin böyle bir gündemi uzun süre olmamışken bu gündem diaspora oluşumu sonrasında ortaya çıkmıştır. Olayın daha etkili olabilmesi adına da Süryanileri tek başına değil, “Asuri” adı altında Nasturi, Keldani, Maruni, Melkit hatta Yezidiler gibi diğer gruplarla birleştirilerek soykırımı uğradıkları iddia edilmiştir.

Yurtdışındaki Süryanilerin Ermeni soykırımı şablonuna yakınlaşmalarını Avrupalı Süryanilerin oluşturmuş olduğu birliğin bir üyesi olan David Vergili’nin sözlerinde görmek mümkündür. Soykırım konusunda Ermenilerle ortak hareket ettiklerini söyleyen Vergili, bu konuda birbirimize destek verdiklerini de dile getirerek kendilerine göre “ortak acı” da birleştiklerini söylemektedir.⁷

Soykırım sözcüğü yıllardır siyasetçiler tarafından kendi menfaatleri çerçevesinde kullanıldığı için tartışma esas mecrasından çıkmış görünmektedir. Bazı düşünürler soykırım sözcüğünün tam olarak uluslararası hukuk bilmeyen tarihçiler tarafından bile tartışılmaması gerektiği görüşüne sahiptirler. Tarihçinin, uluslararası hukuk konusunda eğitimi ve tecrübesi yoksa, bu olayların soykırım olup olmadığı hakkında yargıda bulunamayacağı ve soykırımın, uluslararası bir suç olarak, sadece hukukçular tarafından değerlendirilmesinin mümkün olduğunu iddia eden bilimsel görüş⁸, elbette Avrupa’nın birçok parlamentosunda siyasetçilerin oylarıyla şekillenen soykırım suçlamalarına oldukça uzaktır.

1. Süryaniler’in Tehcirdeki Durumu

Ermenilerin tehcir gruplarıyla birlikte Osmanlı Devleti’nin Suriye topraklarına Süryanilerde göç etmiştir. Suriye topraklarına uygulanan zorunlu göç sırasında, Süryanilerin yoğun olarak bulunduğu yerler olan Diyarbakır ve Mardin’de bu göç uygulamasına karşı bazı yerel isyanlar çıkmıştır.

Tehcir uygulanırken yukarıda sayılan sebeplerden dolayı insan kayıplarının yaşanması, adeta diaspora için bir “soykırım” konuşma fırsatı oluşturmuştur. Kısa sürede Ermeniler hakkında çıkarılan zorunlu göç kararının Ermenilerle birlikte

7 Gökhan Sarı, “1915 Tehcirinden 1992 Hocalı’ya Soykırım İddiaları Çerçevesinde Ermeni Sorunu”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C IV, S. 2, Kasım 2015, s. 104.

8 Gündüz Aktan, “Devletler Hukukuna Göre Ermeni Mesclesi”, *Ermeni Soykırımı İddiaları*, ed. Mustafa Çalık, Cedit Neşriyat, Ankara 2009, s. 36.

Anadolu'da yaşayan diğer Hıristiyan ahaliyi de kapsadığı algısı da yine diaspora tarafından “soykırım” sözcüğüne hizmet etmek için kullanılmıştır.

Soykırım sözcülerinin en çok kullandığı yanlış ifadelerden birisi de tehcir edilenlerin geride bir şey bırakmadan göç ettirilmeleri hatta hiçbir zaman geri dönemedikleridir. Göç eden Süryanilere ait eşyalar ve mallar memleketlerinde geride kalan ailelerine teslim edilmelerinin yanı sıra bu mallar din değiştiren ailelerine de verilmiştir.⁹

Tehcir edilenlerin gittikleri yerlerdeki ihtiyaçlarını karşılamak üzere Osmanlı hükümeti başlangıçta bu ihtiyaçları kendi bütçesinden karşılamaya çalışmıştır. Yani zorunlu göçe tabi tutulsalar da Süryanilerin ihtiyaçları bir süre bizzat devlet tarafından karşılanmıştır. Ancak hükümetin kaynaklarının bir süre sonra yetmemesiyle birlikte kamplarda Ermeni ve Süryanilere yardım amacıyla kurulan ve misyonerlik faaliyetleri içerisinde bulunan Amerikan yardım örgütünün faaliyetlerine izin verilmiştir.¹⁰ Bu ve benzeri örgütler devletin ve ona tabi olan vatandaşların zor durumundan yararlanarak yardım adı altında ve misyonerlik hedefi doğrultusunda çalışmışlardır.

Birinci Dünya Savaşı içerisinde Osmanlı Devleti'nin 1915-1916 yıllarında iç hukuk sistemini işleterek sevk ve iskân sırasında, çıkarılan kanun ve yönetmelikler ile gönderilen talimatlara aykırı davranan, ihmalleri görülen asker-sivil devlet görevlileri ile eşkıyahk yapanları askeri mahkemelerde yargılayarak cezalandırdığı görülmektedir. Bu yargılamalar ve cezalandırmalar gayrimüslimlerin can ve mal güvenliklerinin sağlanması konusuna Osmanlı Devleti'nin ne kadar önem verdiğini, münferit olaylara dahi göz yummadığını göstermektedir.¹¹ İhmali görülen devlet görevlilerinin yargılaması tehcir sırasında Ermenilere, Süryanilere ya da diğer gayrimüslimlere ne kadar hassas yaklaşıldığının da bir örneğidir.

Tehcirle birlikte eşkıya saldırıları ve salgın hastalıklar da insan ölümlerinin önemli bir sebebini oluşturmuştur. Göç yolu bölgesinde bulunan azıllı eşkıyaların yanı sıra salgın hastalıklar da insan yaşamı için büyük tehdit oluşturmuştur. İngiliz Ordusu tarafından Mezopotamya bölgesinde kontrolün sağlanmasından sonraki istatistiki

9 BOA., DH. ŞFR., 81/154, Tarih: H.02.02.1336/17 Kasım 1917.

10 Kemal Çiçek, “Osmanlı Ermenilerinin Zorunlu Göç Ettirilmeleri ve Sonuçları”, *Sevk ve İskânın 100. Yılında Türk-Ermeni İlişkileri*, yay.h. Haluk Selvi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2014, s. 164.

11 Yusuf Sarımay, “Ermeni Tehciri ve Yargılamalar”, *Ermeni Soykırımı İddiaları*, der. Mustafa Çalık, Cedit Neşriyat, Ankara 2009, s. 190.

veriler, Ermeni ve Süryani mültecilerin kamplarında salgın hastalıklardan ölümlerin oldukça fazla olduğunu kanıtlamaktadır. İstanbul, Van, Kafkasya, Azerbaycan ve Kilikya bölgesinden geldiklerini söyleyen gayrimüslim mülteciler arasında ishal, dizanteri, zatürre, bronşit gibi hastalıkların oldukça yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Bakuba Mülteci Kampı'nda 1 Ekim 1919 tarihi itibarıyla 39.191 mülteci bulunmaktadır; bunlardan 5.089'u bu salgın hastalıklardan etkilenerek hayatını kaybetmiş, 2.161'i kamptan ayrılmış, 369'u Jasmiyah çiftliğinde görevlendirilmiş ve kalan 2.117 kişi ise yeni oluşturulan Süryani Taburunda silah altına alınmışlardır.¹²

2. Diasporanın Soykırım İddiaları: Seyfo

Diaspora etkisinde ve hizmetinde yazılmış Süryani eserlerinin büyük bölümüne göre seyfo; İttihatçıların kurduğu hükümetin iktidar olduktan sonra bütün Hıristiyanların yok edilmesi adına yapılan bir planın ürünü olarak görülmektedir.¹³ Seyfo olarak nitelendirilen bu olayların belgelere dayanmaması, sadece sözlü tarih içerisinde yer alması bir azınlık psikolojisi içerisinde yaşadıkları hafızanın ürünüdür.¹⁴ Bazı Süryanilere ait yazılarda Süryanilerin soykırım iddialarının devamında Turabdin olarak adlandırılan Mardin, Şırnak ve Batman illerinin içinde bulunduğu bölgenin kendilerine ait olduğu ve Turabdin merkezli "Büyük Asur Devleti" oluşturmak yönünde faaliyetler yürütüldüğü de dile getirilmektedir.¹⁵

Bir Asurî birlikteliği yaratmak için ortaya atılan seyfo ifadesi zaman zaman Kadim Süryaniler tarafından da bir sözlü tarih olarak anlatılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı sırasında özellikle Ermeni tehciri sırasında paniğe kapılan Midyat ve İdil bölgesi Süryanilerinin başkaldırması ve iletişim hatlarının kesilmesi neticesinde çıkan isyan ve bu isyanın Ömer Naci Bey birliklerince bastırılması hadisesi seyfoya dahil edilmektedir. Diasporadaki Süryaniler; Mzizah, Ayn-Wardo, Kfarze, Ayn-Kaf gibi bölgedeki köylerde seyfoya uğrayarak kılıçtan geçirildiklerini iddia etmektedirler.¹⁶

12 Hikmet Özdemir, "Dünya Savaşı'nda Salgınlar ve Ölümler", *Ermeni Soykırımı İddiaları*, der. Mustafa Çalık, Cedit Neşriyat, Ankara 2009, s. 257.

13 Gabriele Yonan, *Asur Soykırımı Unutulan Bir Holocaust*, çev. Erol Sever, Pencere Yayınları, İstanbul 1999, s. 258.

14 Erdoğan, *age.*, s. 226.

15 Sarı, *agm.*, s. 104.

16 David Gaunt, *Massacres, Resistance, Protectors: Muslim-Christian Relations in Eastern Anatolia During World War I*, Gorgias Pres, New Jersey 2006, s. 202.

Süryaniler, kendilerini seyfodan bir şeyhin kurtardığını söylemektedirler. Şeyh Fethullah Hamidi adındaki bir Mihallemi şeyhin Türk ve Kürtler arasında kalan Süryanileri kurtardığı iddia edilmektedir. Şeyhin olayları yatıştırdığına ve kendilerini katledilmekten kurtardığına dair sözlü tarih hafızaları oluşmuştur. Benzer ifadeleri Türk dostu olarak da bilinen Süryani Horepiskopos Aziz Günel'in hatıralarında da görmek mümkündür. Seyfo ile ilgili anılarında olayı "sayfo" olarak adlandırırken kendisinin bu olaylar olduğunda henüz doğmadığını ve yaşlıların anlattıklarından dinlediğini söylemektedir. Ayn-Vardo köyünde direnişe katıldıklarını ve bazı akrabalarının orada öldürüldüğünü duyduğunu söyleyerek Şeyh Fethullah Hamidi ve bazı din adamlarının bu savaşı sona erdirdiklerinden bahsetmektedir. Ayn-Vardo köyü başta olmak üzere bütün Turabdin bölgesinde devam eden olayları Gallo Şabo ve Çelebiyo adında ağaların vasıtasıyla Şeyh Fethullah Hamidi'nin yatıştırdığını söylemektedir. Hatta hatıratında, seyfo sırasında Süryanileri yapılan bu saldırılardan Şeyh Fethullah, Çelebiyo ve Serhanoların kurtardığını söyleyerek *-bunun dışında bir şey anımsamıyorum*¹⁷ diyerek olayların adeta içerisindeymiş gibi anlatım yapmaktadır. Zira Aziz Günel, her ne kadar 1915 yılında henüz doğmadığını hatıratının bir bölümünde kabul etse de yine aynı hatıratın bir diğer bölümünde olayları burada belirtildiği üzere adeta görmüş gibi birinci ağızdan anlatmaktadır. Yine anlatılanlardan öğrendiğine göre "savaş" olarak anlatılan olayda tarafların uzlaşmaya vardıkları ve olayların bir süre sonra durulduğunu söylemektedir. Olaylar durulduktan sonra köyleri olan Kfarze'ye yeniden yerleştikleri ve akrabalarının yeniden bir arada yaşamaya devam ettikleri de hatırladıkları arasındadır.¹⁸ Seyfodan önce seferberliğe alınan akrabalarının ve tanıdık ailelerin olduğundan da bahseden Günel, Birinci Dünya Savaşı sırasında ihtiyat taburları içerisinde Süryanilerin bulunduğunu da söylemektedir. Seferberlik sırasında askere çağrılmak, askerlik içerisinde geri hizmette de olsa devlet hizmetinde bulunmaları da anı ve hafızalarda askerî hizmete alındıktan sonra bir daha geriye dönülemeyeceği ve ailelerini göremeyecekleri fikrinin güçlendirdiği bir ruh haliyle seyfoya yani soykırım ifadesinin içeriğine eklenmektedir.

Şeyh Fethullah'ın Süryanilerin kurtarıcısı olarak görüldüğüne dair hatıraya binaen Deyruzzafaran Manastırı'nda fotoğrafı asılıdır. Süryanileri bu seyfodan Şeyh Fethullah Hamidi'den başka Çelebiyo adıyla bilinen aşiret ağasının ve Serhanolar aşiretinin kurtardığı da söylenmektedir.¹⁹

17 Aziz Günel, *Horepiskopos Aziz Günel'in Hatıratı*, yay. haz. Mehmet Şimşek, Everest Yayınları, İstanbul 2007, s. 20-21.

18 Günel, *age.*, s. 47.

19 Günel, *age.*, s. 21.

Seyfonun bugün Avrupa'daki Süryani diasporasının bir asurî birlikteliği yaratabilmek adına en çok kullandığı ve üzerinde durduğu bir sözcük olduğunu belirtmiştik. Hıristiyanlığın farklı mezheplerinden olan Katolik Süryaniler ile Protestan Süryanilerin de 1915'te soykırımı uğradıklarını iddia ettikleri tarih seyfo olarak adlandırılan tarihle birbirine denk gelir. Seyfo konusunda da Asurî olarak adlandırılan cemaatlerin tamamı içerisinde bile tam bir ortak düşünce geliştirilemediği de açıktır. Yakubi Süryani olarak da bilinen Kadim Ortodoks Süryanilerin birçoğu 1915 yılı olayları sırasında Ermenilerle birlikte hareket eden Katolik ve Protestan Süryanilerin yaptıklarını hoş görmüyor ve bu hukuksuz durumu devlete bildiriyorlardı.²⁰ Burada adı her ne kadar birçok kaynakta Süryani olarak geçse de Nasturilerin savaş sırasındaki durum ve tutumlarının da Kadim Süryanileri etkilediği görülmektedir. Nasturilerin özellikle Hakkari ve civarında çıkarmış oldukları isyanlar her ne kadar yurt içindeki Süryaniler tarafından hoş karşılanmasa da bir süre sonra diasporanın oluşmasıyla birlikte Nasturilerin isyanları bir Asurî birlikteliği ortaya çıkarma noktasında diasporadaki Süryaniler tarafından kendilerine eziyet edildiği şeklinde kullanılmıştır.

Aziz Günel anılarının bir bölümünde seyfonun Turabdin'de 1914'te başladığından ve 1915'te de devam ettiğinden bahsetmektedir. Aslında seyfonun Yezidilere yapılma planının olduğunu ancak Süryanilere yapıldığını söylerken Süryanilerin her yerde öldürüldüğünden bahsetmektedir.²¹ Görülmektedir ki Süryaniler bir kimlik inşası içerisinde kafa karışıklığı da yaşamaktadırlar.

Kadim Süryaniler, Mezopotamya Demokratik Forumu adıyla bir birlik oluşturarak Türkiye'deki Süryani gençlerini bilinçlendirmek adına çalışmalar yapmaktadırlar. Bu grup vasıtasıyla 2000 yılında bir açıklama yapan Kadim Süryaniler bu soykırım iddialarının Diasporadaki Ermenilerden kaynaklandığını iddia ederek bazı Süryani gençlerin de bu tuzağa düştüklerinden bahsetmektedirler.²² Bu forumun bir amacı da Türkiye'ye karşı oluşturulmak istenen uluslararası camiada yalnızlaştırma ve zor durumda bırakma politikasının ürünü olan seyfo düşüncesinin Türkiye'deki Süryanilere yarardan çok zarar vereceğini Süryani halkına anlatmaktır.

20 Fr. Hyac. Simon des Fr. Precheurs, *1915 Bir Papazın Günlüğü Kartal Yuvası Mardin'de Beklenmedik Felaket Ermeni-Asurî-Keldani Soykırımı*, çev. Mehmet Baytımur, Peri Yayınları, İstanbul 2008, s. 117.

21 Günel, *age.*, s.20.

22 Mezopotamya Demokratik Forumu'nun 2000 yılında yaptıkları "Süryaniler Ermeni Entrikalarına Alet Olmamalı" başlıklı basın açıklamasından. <https://www.oocities.org/mezoforum/suralet.htm> : son erişim tarihi: 18.11.2008.

Diasporanın yıkıma yönelik söylemlerine karşı aynı Mezopotamya Demokratik Forumu’nda olduğu gibi Beyrut Süryani Başpiskoposu George Saliba’da Türkiye’deki Süryanilerin Diasporanın oyununa gelmemelerine yönelik söylemleri dikkat çekmektedir. Saliba’nın bir Süryani dergisine verdiği demeç, Süryanilerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne bakış açılarını ortaya koyması açısından da önemlidir. 19 Haziran 2000 tarihinde yayımlanan demeçte Türkiye’deki Süryanilerin dışarda gelişen olaylara kulak asmaması ve Türkiye’de bugüne kadar refah ve barış içerisinde yaşadığını ortaya koyan bu birleştirici açıklamalar bugün Türkiye’de yaşayan birçok Kadim Süryani’nin şüphesiz destek verdiği açıklamalardır.

Birçok milletin kimlik inşası sürecinde birbirlerine daha sıkı sarılarak ortak tarihlerini güçlendirebilmek adına olayları abartarak sözlü tarih yapmaya çalıştığı gibi çevredeki ırmak ve nehir gibi su yollarından günlerce kanlar akması durumu seyfo olayında da bazı Süryanilerin hatıraları arasında anlatılmaktadır ki bu durum olayın inandırıcılığını yitirmesine ve belgeyle oluşturulan bilimsel bilgiden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca hedef kitleyi daha fazla etkileyebilmek adına tehirden etkilenenlerin sayısı verilirken abartı sayılar vermekten çekinmeme durumu yine olayın inandırıcı zeminden uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

Süryaniler Osmanlı Devleti’nin millet sistemi içerisinde idari anlamda uzun yıllar Ermenilerin içerisinde ve onlara bağlı bir şekilde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu durumdan kurtulabilmek adına bazı dönemlerde girişimlerde bulundularsa da Osmanlı Devleti’nin sonlarına kadar bunu başaramamışlar ve Ermeniler içerisinde sayılmaları devam etmiştir. Süryanilerin yönetim şekliyle ilgili resmî uygulamaları belirleyecek bir nizamname hazırlanması için Süryanilerden ve resmî görevlilerden oluşan bir heyet oluşturulmuş, bu heyet Mart 1914’te çalışmalarını bitirmiş ve Ortodoks Süryani Kadim Patrikliğinin Nizamnâmesi tamamlanmıştır. Böylece Süryanilerin Ermenilere bağlılığı resmî olarak sona ermiştir.²³ İlginçtir ki Anadolu’da beraber yaşayan Ermeniler ile Süryaniler arasında idari anlamda bir “ayrı olma” isteği söz konusu olmuşken diasporanın oluşmasıyla birlikte yurtdışındaki Ermeni ve Süryanilerin aynı amaç etrafında birleştikleri ve aynı tezleri öne süren iki farklı grup olarak ortaya çıktıkları görülmektedir.

Bütün bu sebeplerin yanı sıra İkinci Dünya Savaşı sırasında gayrimüslimlerden askere alımların olması ve bunların geri hizmette Nafia birlikleri olarak yol-köprü

23 İbrahim Özcoşar, “Osmanlı Taşrasında Bir Patriklik: Yakubî Süryani Patrikliği”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, C VII, S. 2, Aralık 2018, s. 176.

Yapımında ve onarımında kullanılmalari durumu sırasında oluşmuş olan zayıatlar ve savaşın uzamasından kaynaklı olarak bu askerlerin geç terhis olmaları da 1940'lı yıllarda yaşanan olayın 1915 hafızasıyla birleşmesine neden olmaktadır²⁴. Birçok Süryani'nin Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşananları birbirine karıştırdığı ve kendi adlarına gelişen bütün olumsuz durumları 1915 olayları içerisinde hafıza ettikleri anlaşılmaktadır. Süryaniler arasında ihtiyat askerliği olayını bile tutuklanmak olarak görenler vardı. Askere giderken geri dönülemeyeceğinin düşünülmesi bu askerlikten kaçmaya ve devlet güçlerinin zor kullanmasına sebep olurken ortaya çıkan olaylar sonucunda hafızaya alınan olumsuz durumların büyük bölümü tehcir psikolojisi içerisinde değerlendirilmiş olup abartıyla birlikte soykırıma kadar götürülebilmiştir.

Sonuç

Diasporadaki Süryaniler tarafından Avrupa'nın birçok ülkesinde yayımlanan gazete ve dergilerde, seyfo olarak adlandırılan sözlü tarih anlatımlarına ait anılar, yazılar ve şiirler hemen hemen her sayıda okuyucularına yeniden hatırlatılmaktadır. Zira yaşananların bir hafıza oluşturması ve yok olmamak adına milli bir kimlik oluşturma çabaları içerisinde Süryani cemaatinin heyecanını canlı tutmak diasporanın hedefleri arasındadır. Bu kimlik inşası içerisinde yüzyıllardır birlikte yaşadıkları insanları Batı'nın tahrikiyle "karşı tarafa" almaktan çekinmemeleri diasporanın amacına ulaşma konusunda her şeyin mubah görülmesi anlamına gelmektedir. Türkiye'de yaşayan akrabalarını etkileyerek Ermenilere yapılanı aynıının kendilerine de yapıldığı algısının yaratılması ve bunu yaparken de Ermeni iddialarına da hizmet edilmesi Ermenilerinde bu tezleri desteklemelerine sebep olmaktadır.

Türkiye'ye yönelik bütün soykırım suçlamalarının temelinde Ermeni soykırım iddialarını güçlendirmek vardır. Zira sözde Süryani, Nasturi, Asuri Rum Pontus, Keldani, hatta Kürt soykırımı gibi çeşitli iddialarla birlikte yapılan suçlamalar batı dünyasının Ermenilerin iddialarına destek olmanın yanında Türkiye'yi uluslararası camiada zor durumda bırakarak yalnızlaştırma politikasının bir ürünü ve örneğidir.

ABD ve Avrupa'nın bazı ülkelerinde güçlü olmaya çalışan Süryani diasporasının, geniş kitleleri etkileyebilmek adına Süryanileri, Nasturileri ve Keldanileri Asuri

24 Haşim Erdoğan, "Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikalarından Birisi Olan İhtiyat Askerliğinde Süryani Kadimler", *The Journal of Academic Social Science Studies (Jasss)*, C 6, S. 6, Haziran 2013, s. 1424.

adı altında birleştirerek bir “Asurî soykırımı” şablonu oluşturma gayretleri göze çarpmakta hatta sözde Ermeni soykırımı şablonunu Süryanilere de yakıştırarak uluslararası camiadan destek alarak Türkiye’den talep ettikleri isteklerini gerçekleştirmek amacındadırlar.

Dünyanın farklı ülkelerinde 2000’li yıllardan itibaren Ermeni soykırım anıtlarının yanı sıra artık Süryani ya da Asurî soykırım anıtı adıyla anılan anıtlar dikilmektedir. 2010 yılında Avusturalya’nın Sidney şehrinde, 2012’de Ermenistan’ın başkenti Erivan’da, 2013 yılında Belçika’nın Liege şehrine bağlı Sprimont kasabasında, 2014 yılında Yunanistan’ın başkenti Atina’da, 2016’da İsviçre’nin Locarno şehrinde, Yine 2016’da Suriye’nin kuzeydoğusunda Türkiye’nin hemen sınırında bulunan Kamışlı şehrinde, 2019’da Almanya’nın Giessen şehri yakınlarındaki Pohlheim’da, 2021’de de daha önce anıt dikme kararı mahkemece iptal edilmiş olmasına rağmen İsveç’in Norrköping şehrinde Süryani soykırım anıtları dikilmiştir.

Diasporanın bu şekilde çalışması ve 2010 yılından itibaren Avrupa’nın birçok ülkesinde bu tür anıtların dikilmesi milli kimlik inşası süreci açısından dikkat çekicidir. Diaspora Süryanilerinin bu tür çalışmaları, Anadolu’daki birçok Süryani’nin Türkiye’de huzursuz yaşamalarının da zeminini oluşturmaktadır. Zira şimdiye kadar bu tür kavgaları ve kaygıları olmayan Türkiye’de yaşayan Süryanilerin kendileri açısından faydası olmayacak salt bir kavganın ve tartışmanın içine çekilmesi başta Ermeni diasporası olmak üzere Süryani diasporasının da kullandığı bir durumdur.

Kaynaklar**Arşiv Kaynakları****Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),**

DH.ŞFR., 81/154 Tarih: H.02.02.1336/17 Kasım 1917.

ATASE,

İSH. Kutu no: 116, Gömlek no: 21, Belge no: 21-1.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Aktan, Gündüz, “Devletler Hukukuna Göre Ermeni Meselesi”, *Ermeni Soykırımı İddiaları*, ed. Mustafa Çalık, Cedit Neşriyat, Ankara 2009, s.35-88.

Çiçek, Kemal, “Osmanlı Ermenilerinin Zorunlu Göç Ettirilmeleri ve Sonuçları”, *Sevki ve İskânın 100. Yılında Türk-Ermeni İlişkileri*, yay. haz. Haluk Selvi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2014, s. 153-171.

Erdoğan, Haşim, “Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikalarından Birisi Olan İhtiyat Askerliğinde Süryani Kadimler”, *The Journal of Academic Social Science Studies (Jasss)*, C 6, S. 6, Haziran 2013, s. 1421-1431.

Erdoğan, Haşim, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Süryaniler*, Kimlik Yayınları, Kayseri 2021.

Fr. Hyac. Simon des Fr. Precheurs, *1915 Bir Papazın Günlüğü Kartal Yuvası Mardin'de Beklenmedik Felaket Ermeni-Asurî-Keldani Soykırımı*, çev. Mehmet Baytimur, Peri Yayınları, İstanbul 2008.

Gaunt, David, *Massacres, Resistance, Protectors: Muslim-Christian Relations in Eastern Anatolia During World War I*, Gorgias Pres, New Jersey 2006.

Günel, Aziz, *Horepiskopos Aziz Günel'in Hatıratı*, yay. haz. Mehmet Şimşek, Everest Yayınları, İstanbul 2007.

Halaçoğlu, Yusuf, *Sürgünden Soykırma Ermeni İddiaları*, Babıali Kültür Yayıncılık, İstanbul 2008.

Özcoşar, İbrahim, *Osmanlı Taşrasında Bir Patriklik: Yakubî Süryani Patrikliği, Avrasya İncelemeleri Dergisi*, C VII, S. 2, Aralık 2018, s. 154-181.

Özdemir, Hikmet, “Dünya Savaşı'nda Salgınlar ve Ölümler”, *Ermeni Soykırımı İddiaları*, der. Mustafa Çalık, Cedit Neşriyat, Ankara 2009, s. 231-260.

Rabo, Gabriel, “Batı Diasporasında Süryaniler ve Süryani Kilisesi”, *Mukaddime*, Temmuz 2013, S. 7, s. 101-122.

Sarı, Gökhan, “1915 Tehcirinden 1992 Hocalı’ya Soykırım İddiaları Çerçevesinde Ermeni Sorunu”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C IV, S. 2, Kasım 2015, s. 91-121.

Sarınay, Yusuf, “Ermeni Tehciri ve Yargılamalar” *Ermeni Soykırımı İddiaları*, der. Mustafa Çalık, Cedit Neşriyat, Ankara 2009, s. 179-190.

Şimşek, Mehmet, *Süryaniler ve Diyarbakır*, Kent Işıkları Yayınları, İstanbul 2018.

Yonan, Gabriele, *Asur Soykırımı Unutulan Bir Holocaust*, çev. Erol Sever, Pencere Yayınları, İstanbul 1999.

İnternet Kaynakları

<https://www.oocities.org/mezoforum/suralet.htm> : son erişim tarihi: 17.11.2008.

